

РАСПРАВЕ

Бранич, бр. 2/2006

UDK: 342.4 (497.11)
342.56 (497.11)

Проф. др Зоран Томић

Правни факултет Универзитета у Београду

„У СУСРЕТ НОВОМ УСТАВУ – ПРАВОСУЂЕ, ДАН ПОСЛЕ“*

Прилично је катастрофичан други део наслова овога скупа: „Правосуђе, дан после“. То је прво што ми је пало на памет када сам добио и прочитао позив. И то је допринело да дођем, поред осталог.

1. – Кажу да је нагађање најраспрострањенији облик људског сазнања. Бојим се да овде неке ствари нагађамо, нарочито две. Прво – како ће изгледати Уставни закон за спровођење новог (претпостављено потврђеног) Устава. Друго – какви ће бити будући правосудни закони, донесени на темељу новог Устава. У обе ствари, стручњаци могу да помогну нешто више него што су стварно допринели начину и поступку доношења Устава и обликовању његове садржине. Елем, још увек има варљиве наде, и зато смо овде: оптимиста сам једино кад сам међу стручњацима, а данас сам ипак некакав умерени оптимиста.

Рекао бих, у првome реду, да је овај Устав донет на подлози идеје о нормативном политичком прагматизму: Овако како се ступа на друштвену сцену – без јавне расправе и партијским консензусом, и баш ове и овакве садржине. Он се доноси (говорим

* Излагање проф. др Зорана Томића на трибини Друштва судија Србије „У сусрет новом Уставу – правосуђе, дан после“, Београд, 20. 10. 2006. године. Аутор је стали члан Високог савета правосуђа Републике Србије.

ово због амбијента, а не због политичког момента) – **прво** – да би се на следственим изборима сачувала власт, односно да би још неко покушао да освоји власт, макар неки њен део. Затим, **друго**, да би се створио унутрашњи правни алиби због вероватног фактичког и међународноправног губитка Космета. **Трећи** разлог за пласирање баш оваквог Устава, по моме мишљењу, је настојање легитимисања пред Европом да се раскрстило са Милошевићевим уставноправним наслеђем.

2. – Дакле, то је *правно-политички амбијент од кога би пошао када зборим о правосуђу у новој Устави*. Мислим да је, уопштено узев, правосуђе остало на маргини, особито по количини и недоречености одредаба њему посвећених. С друге стране, пак, приликом састављања уставних норми о правосуђу водило се рачуна да се текст напише тако да у појединим тачкама буде „уштинито“ таман довољно да би се будућим меродавним законом урадило у одговарајућем политичком тренутку оно што је воља тадашње владајуће гарнитуре, независно од демократске матрице. Но, сваки Устав је ипак само уставни документ. Устав не треба ни прецењивати, а не треба га ни потцењивати. Много шта зависи од конкретних друштвених околности, од односа политичких снага, посебно. Међутим, уз наречену релативизацију, стоји закључак да је осетан број важних питања у домену правосуђа неоправдано спуштен на законски ниво. То је једно. Друго, не заборавимо – нови Уставни суд није формиран, не функционише услед некомплетности ни овај актуелни. Од тумачења уставних норми од стране будућег Уставног суда у погледу уставности закона који буду донесени, као и њихове усклађености са општеприхваћеним наднационалним правилима и међународним стандардима – умногоме ће зависити и укупни положај правосуђа. Видели смо да је у протеклом периоду Уставни суд кориговао поједине законе из ове сфере, па се надам да ће то учинити – буде ли за то правне потребе – и у будућности. Ту су неки трагови оптимизма које са муком назирем и износим.

Парадоксално, али налазим да Устав – што се тиче правосуђа – није највиши унутрашњи политички акт у садашњој Србији. Старија од предстојећег Устава је **Национална стратегија реформе правосуђа (из 2006. године)**. Многа уставна решења садржана су претходно у тој Стратегији, и једноставно пренета у Устав, а зетем да ће нека од њих – и то баш она рђава – бити супстанца и нових правосудних закона. Тако, практично, овај Устав сагледа-

вам – поред осталог – и као разрађивање односне Националне стратегије која нас, држим, углавном води стазом политичког правосуђа. И то, нарочито: *због надлежности и шока избора носилаца правосудних функција, посебно код њиховог првог избора, још више због положаја, састава и начина избора Високог савета судства и Државног већа тужиоца*. Тако, има више момената преплитања Националне стратегије реформе правосуђа и солуција новог Устава. Тако, **прво**, Високи савет судства има 11 чланова од којих је 7 из корпуса судија са сталном судијском функцијом, 6 изабраних а један је, по положају, председник Врховног касационог суда. А све кључне одлуке Високог савета судства доносе се од стране једне квалификоване, велике већине: Стратегија вели најмање 8 чланова мора да буде „за“! То тумачим као реалну могућност стављања неке врсте вета код гласања у Високом савету судства, што је у ствари наговештај могуће блокаде од стране његових чланова који не припадају самоме судијском кругу. Тога у постојећем Закону о Високом савету правосуђа нема. Видећемо шта ће писати у будућем истоврсном закону, али ми се изгледа вероватно да закон неће одступити од интенција Националне стратегије. Осим ако се не донесе нека следећа! **Друго**: министар правосуђа је по положају и даље стални члан овог, по дефиницији врховног тела судске самоуправе (данас Високог савета правосуђа, сутра – Високог савета судства); тако остаје и спољна и унутрашња копча Савета са ресорним министарством, тј. правно обезбеђени двоструки снажни утицај извршне власти на питања судске самоуправе која тиме подоста губи на суштини и пуноћи. **Треће**: Околност да ће у Високом савету судства седети као стални члан председник Одбора за правосуђе Народне скупштине – представља шкодљив политички уступак, без преседана. **Четврто**: Чињеница да на избор два стална два члана Високог савета судства (који долазе изван редова правосуђа) од стране Парламента, ни судство а и цела правничка струка не могу институционално да утичу (у смислу предлагања, или бар давања мишљења) – говори сама за себе. Ту нипошто није довољно да се уставно саопшти да мора да буде реч о „угледним и истакнутим правницима“! **Пето**: У Високом савету судства адвокатура нема свог сталног представника (као што је сада случај), тако што би био изабран од стране самих адвоката. Доиста, као што знамо има разних професора права, има разних судија, има и разних адвоката.

Најновија уставна формула (која се ограничава на то да један члан Савета мора да буде адвокат) не гарантује да ће баш тај адвокат (изабран од стране Парламента) ваљано представљати адвокатску браншу (а да неће подлећи неком партијском утицају, односно да није експонент неке партије). **Шесто:** У Уставном тексту се не помиње да судије са сталном судијском функцијом – као избрани чланови Савета, њих 6 – морају да одсликавају целину структуре судства (све његове нивое), као што се јасно препоручује у одговарајућим међународним актима: речју, о равномерној заступљености целине судства у његовом крунском самоуправном органу, нема ни слова. Најзад, **седмо:** Одлука Високог савета судства подложна је жалби о којој одлучује Уставни суд. Поштујем Уставни суд, али то је свакад по природи његове функције „суђења праву са становишта вишег права“ – ипак легитимни политичко-судски орган. А начин како се у новом Уставу предвиђа да он буде састављен и биран, тешко да може избећи опет неки политички компромис, опет калкулације и опет некакве усглашене листе кандидата. Дакле, све у свему, крајње упрошћено: Правосуђу лако може да се деси да буде у политичким маказама између будућег Уставног суда као метасудске инстанце (он је иначе изван судске шеме), Министарства правде и Народне скупштине. Укратко: прикљештено са та три пункта. Да ли тада остаје довољно истинског простора за његову и судијску сталност и независност. Мој одговор је – не!

3. – Што се тиче претећег такозваног генералног реизбора судија, ја га, најпре, не зовем и не сматрам „реизбором судија“! То су у ствари још раније политички најављени нови општи правосудни избори и селекција судијског кадра. Јер, реч „реизбор“ указује да ће поново да се бирају малтене исти људи, а то нико не гарантује, без обзира да ли су посредни садашње судије пред пензијом, или пак почетници. Желим да верујем да тај хипотетички нови општи избор, та селекција неће бити партијска. И желим да верујем да неће зависити (а никако не успевам да себе у то уверим!) од односа политичке моћи, од политичко-партијског договора који је резултирао и парламентарним изгласавањем овога Устава. Разуме се, на предоченом плану су претежни елементи нагађања, али иако присусутвујемо стручном скупу, можемо, уз приоритетне правничке аргументе, понешто што је у сфери политике – и предвиђати. Изгледа да се у целој ствари иде по оној крилатици – „најбољи

ауто је нови ауто“ тј. „хајдемо да направимо нешто ново“: Нови устав, нова хашка изручења, нови статус Косова, па и нове српске судије и тужиоце! И онда ће наводно све бити боље. Сва је прилика да то у пола гласа и европски одлучиоци подржавају. Но, не мислим да је свакад ново аутоматски боље од оног/овог што имамо. Да додам још један аргумент против тог тзв. реизбора. Могу да разумем као логично да нови Устав – као темељ новог уставног система – подразумева *ipso iure* и изборе на свим нивоима, што ће рећи и новоизабрану политичку власт. Али сматрам да нова мрежа судова, нови начин избора судија (као и нови назив Врховног суда итд.) **правно – осставимо начас политичку во страни!** – не значе самим тим и ретроktivно разрешење свих постојећих судија! Далеко праведније је и природније да се због независности и сталности судија, због њихових стечених права, због правне сигурности и каквог-таквог поверења, то обећано „ново“ тиче само будућих правосудних избора, а не и поништавања оних већ извршених избора током свих претходних година. Јер, треба поћи од тога да су једино извршна власт и законодавна власт ортодоксне категорије политичке власти. **Судска и јавнотужилачка су, заједно – правосудна власт. А она је класична, права-правцата – правна власт.** Нагласак је (ја сам свестан помало утопистичких нота овога што причам!) на стручности, а не на моделу „политичко-изборног плеана“! Да ли са сваким уставом и променом политичке гарнитуре мора нужно да мења и целокупн правосудни кадар? Сматрам категорично да не! Поготово што имамо *уставни континуитет*, говорим о уставном континуитету процедуре уставног преображаја, а не о самој комплетној садржини конституције. Подсећам: *Нови устав се доноси на подлози ревизионих одредаба претходног, ја не видим убедљивог разлога да се уставни континуитет доводи у корелацију са дисконтинуитетом судијске сталности!* Што не значи да делимично посустало и местимично жабокрединасто србијанско судство (правосуђе) не треба делотворније, храбрије и одлучније обнављати, нарочито правно ваљаним уклањањем оних доказано несавесних, нестручних а посебно криминализованих судија. Исто вреди и за јавно тужилаштво.

Иначе не делим став председнице Врховног суда која је јавно рекла „да се правосуђе не плаши реизбора“. Дозволите, иако сам професор а не судија, нити тужилац, да кажем: Мислим да и те како правосуђе има разлога да се у овом друштвеном тренутку и ат-

мосфери прибојава тзв. реизбора! Са постојећом Националном стратегијом, са овим и оваквим Уставом и законима неизвесне садржине, са садашњом констелацијом политичких снага у Србији – правосуђе има озбиљних основа да страхује од радикалних кадровских турбуленција, праћених могућом политичком арбитражношћу и дискреционарношћу. Разуме се, то је делимице нагађање, па се тако враћам на почетак мога излагања о елементима катастрофичности у наслову данашње теме.

Уосталом, да ли ако извесни лекар (нека буде, рецимо, и „стручно недостојан“ и десетина њих у одређеном раздобљу) погрешно у дијагнози или/и терапији па му примерице пацијент умре на хирурушком столу, да ли ако неколицина (или више њих) лекара прими мито, и слично (имамо такве „докторске“ случајеве у медијима, као што имамо истоврсне афере и у правосуђу, што важи и за поједине адвокатске манипулације огрешења о моралне и правне норме) – треба линеарно санкционисати читав тај сталеж? Да ли због тога тада треба редом преиспитивати све медицинске, лекарске дипломе, генерално?! *Треба поћи од тога да је и њравништво незамењива, леђишћимна и угледна браниша, да је и њему ѡресудно знање, да би неизосћавно у овим ѡишћанјима ѡребало да доминира (ѡоред ѡошћенја) ѡравнички занашћ а не ѡарћијска ѡолишћика.* Такође, огроман и деликатан посао (и квантитативно и квалитативно) је тај тзв. планирани реизбор. Нема гаранција да у њему неће бити знатне самовоље, реваншизма и пристрасности, нема уопште гаранција да ће бити објективних критеријума његовог спровођења, нема гаранција да ће се ти, чак евентуално и установљени објективни критеријуми уопште исправно и чисто спровести у живот... Стога мислим да је **већа опасност, да је већи ризик да се тзв. опшћим реизбором правосуђе до краја упропасти, политизује и деградира, од сумњиве шансе да се оно једним револуционарним заокретом коначно „постави на здраве ноге“.** За тако нешто је потребно много више од тоталне кадровске чистке! *Можда је боље и реалније да се – ѡоред свећа остћалоѡ (у орћанизационом, машћеријалном и друћом смислу) – еволушћивно, „у ходу“, али доследно, уѡорно, неѡресћано и кудикамо сћпроже неѡо до сада, у ѡравосуђу раздвајају и одвоје они који узорно и честћишћо раде од оних који се морају санкционисашћи зашћо шћшо – или не раде, односно раде недоѡушћиво сћоро или ѡак не знају да раде, или својим неѡравилним и недоѡушћивеним радом и ѡонашанјем чине ѡравосуђу и свима нама оћромну шћшћу.*